

KIYIKO'T VA YALPIZDAN FOYDALANISH USULLARI

Shukurova Shoxina Tuyg'unovna

Teacher of the "General Sciences" department
of the Asian International
University

Osiyo xalqaro universiteti

e-mail:shukurovashoxinatuygunovna@oxu.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10374893>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 04-December 2023 yil

Ma'qullandi: 10- December 2023 yil

Nashr qilindi: 14- December 2023 yil

KEY WORDS

og'zi yopiladigan idish, o'lchov idishi, suv, doka, kiyiko't va yalpizning yer ustki qismlari.

ABSTRACT

Ushbu maqolada kiyiko't va yalpizdan uy sharoitida damlama va qaynatmalar tayyorlashni o'rganish. Yangi texnologik usullarni qo'llab, kerakli ma'lumotga ega bo'lishimiz, damlama va qaynatma tayyorlashni bilib olishimiz mumkin.

Kiyiko't (*Ziziphora pedicellata*) May-iyun oylarida gullaydi, mevasi iyulda yetiladi.

Ziziphora pedicellata - **kiyiko't**

Kimyoviy tarkibi. Kiyiko'tda triterpen glikozidlar, flavonoidlar, oshlovchi moddalar, kumarinlar bilan oksikumarinlar, aminokislotalar, vitaminlar, jumladan, tokoferol bor. Kiyiko't selen to'plab boradigan o'simliklar qatoriga kiradi. Bu o'simlikda har xil mikro- va makroelementlar (kaltsiy, kremniy, alyuminiy, temir, magniy, kobalt, rux, mis, marganets,

molibden, xrom) bor.

Ishlatilishi. Kiyiko'tning yelimi tarkibida ko'zga davo bo'ladigan dorilar bor. U issiq yo'talni yumshatish xususiyatiga ega, o'pka yaralaridan keladigan zararni kamaytiradi va ovozni yaxshilaydi.

Xitoy tabobatida ildizidan tayyorlangan tinktura yoki kukun turli me'da-ichak kasalliklariga qarshi, shuningdek, siydik haydaydigan va terlatadigan dori sifatida qo'llaniladi. Uni diabetda, furunkulyoz, piodermiyada boshqa dorivor o'simliklar bilan birgalikda ishlatish buyuriladi. Kiyiko'tning ildizidan tayyorlangan ekstrakt infeksiya tushgan jarohatlarga, yaralarga qo'yish uchun ishlatiladi.

Kiyiko'tning galen preparatlari (damlama va qaynatma) qon bosimini pasaytiradigan, yurakka quvvat beradigan tinchlantiruvchi ta'sirga ega. Bu preparatlar yurak toj tomirlarini kengaytiradi, buyrakda qon aylanishini kuchaytiradi va siydik ajralishini ko'paytiradi.

Yalpiz (Mentha). O'ziga xos o'tkir hidi bor, barglari chaynab ko'rilganida og'izni sovutib qo'ygandek bo'lib tuyuladi. Ildizpoyasi sershox, yer tagida yon tomonga qarab ketgan shoxlar chiqaradi. Ildizlari ingichka, popuk ildiz, ildizpoyasining bo'g'imlaridan chiqadi. Gullari pushti va och binafsha rangda, mayda – mayda bo'lib, to'pgullar hosil qiladi.

Iyun – avgustda gullaydi, sentabr – oktabrda mevalari etiladi.

Kimyoviy tarkibi. Yalpiz barglarida anchagina efir moylari, jumladan mentol, shuningdek dipeptan, fellandren, sineol, pulegon, mentofuran, mentol bilan

sirka va valerianat kislota efirlari, karotin, gesperidin, betain, urosolat va oleonat kislotalar bor. Barglaridan flavonoidlar

ham topilgan.

Osiyo yalpizida efir moylaridan tashqari oshlovchi moddalar, vitamin C, katexinlar ham topilgan. Yalpizning tarkibida efir moyi va timol moddasini olish uchun maxsus ekib o'stiriladi. Bundan tashqari uning tarkibida simol, borleol, pinin, karvakrol, oz miqdorda oshlovchi moddalar va flavanoidlar ham borligi aniqlangan.

Mentha asiatica - yalpiz

Ishlatilishi. Yalpiz bargi preparatlari, efir moyidan tayyorlangan yalpiz suvi, nastoykasi ko'ngil aynishiga va qusishga qarshi hamda ovqat hazm qilish jarayonini yaxshilashda ishlatiladi. Bundan tashqari, yalpiz suvi og'iz chayqash va miksturalar ta'mini yaxshilash uchun qo'llaniladi. Efir moyidan ajratib olingan mentol quloq, burun, nafas yo'llari kasalliklarida hamda tish og'rig'ini qoldirish uchun ishlatiladi. Mentoldan bosh og'rig'ini qoldiradigan migren qalami tayyorlanadi. Mentol preparati — validol, ko'krak qisish (stenokardiya) kasalligida ishlatiladi. Yalpiz - xalq tabobatida yuqori nafas yo'llarining o'tkir va surunkali kasalliklarida ko'p ishlatiladi. Galen preparatlari tinchlantiruvchi, o't va siydik haydovchi, yallig'lanishga qarshi, og'riq qoldiradigan, antiseptik, terlatadigan, yel

haydaydigan, ich surishini to'xtatadigan xossalarga ega.

Ibn Sino fikriga qaraganda, bosh og'rig'i, ko'ngil aynishi va qayt qilish vaqtida, hiqichoq tutganida, sariq kasalligi, yurak va hazm organlari ishi buzilganida yalpiz naf beradi. Yalpiz urug'i issiqlik bo'lib, tananing ichkarisidagi shiralarni tortib oladi va shu tariqa odamni terlatadi. Yalpiz urug'ini may (sharob) ga solib qaynatib yoki anjir bilan qo'shib ichilsa, balg'am ancha yumshaydi, lat yegan joylarga bog'lam qilib qo'yilsa, qontalashlarni yo'qotadi. Odam eti uvishib, qaltiraganida, uni chayon chaqib olganida, muskullari lat yeganida yalpiz qaynatmasini ichish buyuriladi. Undan vanna qilish uchun ham foydalaniladi.

TADQIQOT NATIJALAR

Damlama tayyorlash: yangiligida olib maydalangan kiyiko'tdan damlama tayyorlash uchun uning yer ustki qismlaridan 2 osh qoshiq og'zi yopiladigan idishga solinadi va ustiga 400 ml qaynoq suv solib, 4 soat damlab qo'yiladi. Keyin dokadan suzib olinadi. Qaynatma tayyorlash uchun poyali qismidan olib sirli idishga solinadi va sovuq solib, 10 daqiqa qaynatiladi. Qaynatmani xona haroratida sovutiladi va iliq holatida iste'mol qilinadi. Kiyiko't qaynatmasini yoki choy qilib damlanganini ichish ko'krakdagi va o'pkadagi quyilib qolgan moddalarni chiqaradi, ishtahani ochadi, ko'ngil aynishini to'xtatadi hamda yomon kayfiyatni yozadi. Qaynatmasi yoki damlamasi qulunji kasalida foydalidir, buyrak va siydik qopidagi toshlarni yo'qotadi.

Yalpiz damlamasi: 2 osh qoshiq yalpiz barglari ustiga 2 stakan qaynoq suv quyib, 20 minut damlab qo'yiladi-da, suzib olinadi. Ovqatdan 15 minut ilgari 1-2 stakandan kuniga 3 mahal ichish uchun buyuriladi. Yalpizning barglaridan damlama tayyorlash uchun 2 osh qoshiq bargni idishga solinadi va ustiga 0,5 l qaynoq suv solib, 15 minut damlanadi. Stenokardiyadan azob chekuvchi kishilar uchun loaqal bitta yaprog'ini choyga damlab doimiy ravishda ichib turish juda foydalidir. Yoki yalpizning qaynatmasini ichish mumkin: bir osh qoshiq yalpiz ustiga bir stakan qaynoq suv quyiladi va kun mobaynida hammasi ichiladi.

XULOSA

1.Kiyiko'tning yer ustki qismidan qaynatma va damlama tayyorlashni qo'llab, zamonaviy tibbiyotda kiyiko'tdan tayyorlangan damlama va qaynatmalar (10% li) gipertoniya kasalligi, stenokardiya, qon aylanishining yetishmovchiligi, o'tkir glomerulonefritlar, buyrak-tomirlar kasalligida, shuningdek, diabet, stomatit, paradontozda, furunkulyoz va boshqa teri kasalliklarida ishlatiladi.

20% li damlamasi aritmiyalari (taxikardiya, ekstrosistoliya) bilan o'tayotgan yurak-tomirlar yetishmovchiligida, shuningdek, nevrasteniyada foyda beradi.

2.Yalpiz preparatlari kapillyarlarda qon aylanishi va ichak harakatini, hazm bezlari ishini kuchaytiradi, o't va siydik ajralishini ko'paytiradi. Yalpiz barglarida mentol bo'lganligidan, u mikroblarga qarshi ta'sirni ham namoyon qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Bakhshullayevich, T. B., & Shaxina, S. (2022). Classification of Enzymes. EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY, 2(5), 37-39.
2. Toxirov, B. B., Tagaeva, M. B., & Shukurova, S. (2023). Obtaining stabilized enzymes and their application in the food industry. Science and Education, 4(4), 529–537. Retrieved from <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/5560>
3. Tuyg'unovna, S. S. (2023). DORIVOR NA'MATAKNING FOYDALI XUSUSIYATLARI VA TIBBIYOTDA QO'LLANILISHI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMYIY JURNALI,

3(9), 11-13.

4. Shukurova, S. (2023). DORIVOR ACHCHIQ BODOM URUG'INING SHIFOBAXSHLIGI, DORI TAYYORLASH USULLARI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(10 Part 3), 116-120.

5. Tuyg'unovna, S. S. (2023). USEFUL PROPERTIES OF THE MEDICINAL PRODUCT AND USE IN MEDICINE. *Gospodarka i Innowacje.*, 40, 179-181.

6. Shukurova, S. (2023). DORIVOR O'SIMLIKLARNING KIMYOVIY TARKIBI VA TASNIFI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(11), 5-10.

7. Tuyg'unovna, S. S. (2023). CHEMICAL COMPOSITION OF MEDICINAL PLANTS AND CLASSIFICATION. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(11), 33-35.

8. Ergasheva, G. (2023). METHODS TO PREVENT SIDE EFFECTS OF DIABETES MELLITUS IN SICK PATIENTS WITH TYPE 2 DIABETES. *International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research*, 3(10), 104-108.

9. Ergasheva, G. T. (2022). QANDLI DIABET BILAN KASALLANGANLARDA REABILITATSIYA MEZONLARINI TAKOMILASHTIRISH. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 335-337.

10. ГТ, Э., & Саидова, Л. Б. (2022). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РЕАБИЛИТАЦИОННО-ВОССТАНОВИТЕЛЬНЫХ КРИТЕРИЕВ БОЛЬНЫХ С СД-2 ТИПА. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 206-209.

11. Yomgirovna, R. G. (2023). AGROBIOLOGICAL PROPERTIES OF BENTONITE IN AGRICULTURE. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(9), 126-130.

12. Rakhimovna, T. D., & Yomgirovna, R. G. (2023). AGROBIOLOGICAL PROPERTIES OF BENTONITE IN AGRICULTURE. *Conferencea*, 9-14.

13. Yomgirovna, R. G. (2023). AGROBIOLOGICAL PROPERTIES OF BENTONITE IN AGRICULTURE. *Gospodarka i Innowacje.*, 40, 179-183.

14. Yomgirovna, R. G. (2023). AGROBIOLOGICAL PROPERTIES OF BENTONITE IN AGRICULTURE. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(9), 126-130.

15. Qobilovna, A. M. (2023). COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A FACTOR OF TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCY. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(09), 32-44.

16. Ataulayeva, M. (2023). COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A FACTOR OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF A FUTURE SPECIALIST. *International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research*, 3(10), 109-114.

17. Qobilovna, A. M. (2021). BOSHLANG 'ICH SINFI O 'QITUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPITENTLIK SHAKLLANISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, (Special Issue), 102-105.

18. Narzulyeva, U., & Ismoilova, N. (2023). DETECTION OF EATING BEHAVIOR DISORDERS IN STUDENTS BEFORE THE EXAM USING THE DEBQ QUESTIONNAIRE. *Наука и инновация*, 1(15), 112-114.

19. Narzulaeva, U. (2023). PATHOGENETIC MECHANISMS OF MICROCIRCULATION DISORDERS. *International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research*, 3(10), 60-65. Retrieved from <https://researchcitations.com/index.php/ibmscr/article/view/2811>

20. Нарзуллаева, У. Р., Самиева, Г. У., & Пардаева, З. С. (2020). Pathogenetic aspects of

verified risk factors such as arterial hypertension and dyslipidemia in the development of chronic heart failure. American Journal of Medicine and Medical Sciences, 10(10), 776-779.

21. Narzulaeva Umida Rakhmatulloevna, Samieva Gulnoza Utkurovna, & Ismatova Marguba Shaukatovna (2020). SPECIFICITY OF THE CLINICAL COURSE OF THE INITIAL STAGES OF HYPERTENSION IN ARID ZONES OF UZBEKISTAN AND NON-DRUG APPROACHES TO TREATMENT. Кронос, (4 (43)), 15-17.

22. Axmedova, M. (2023). THE IMPACT OF SOCIOCULTURAL FACTORS ON THE PERVASIVENESS OF DENTAL CARIES AS A COMPLEX HEALTH CONDITION IN CONTEMPORARY SOCIETY. International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research, 3(9), 24-28.

23. Nigmatova Gulnoz Khamidovna, & Khasanova Shakhnoza Bakhodirovna. (2022). System Relations in the Vocabulary of the Russian Language. Global Scientific Review, 3, 44-48. Retrieved from <https://www.scienticreview.com/index.php/gsr/article/view/22>

24. Хасанова, Ш. Б. (2023). РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ СИСТЕМНЫХ ОТНОШЕНИЙ РУССКОЙ ЛЕКСИКИ В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 1220-1226.

25. Djalilova, Z. (2023). PEDAGOGICAL EDUCATIONAL TECHNOLOGY: ESSENCE, CHARACTERISTICS AND EFFICIENCY. Академические исследования в современной науке, 2(23), 29-38.

26. Djalilova, Z. (2023). THE SIGNIFICANCE AND POSITION OF TEACHING METHODS IN PROFESSIONAL TRAINING. Solution of social problems in management and economy, 2(10), 31-42.

27. Djalilova, Z. (2023). THE USE OF LATIN TERMINOLOGY IN MEDICAL CASE. Академические исследования в современной науке, 2(14), 9-15.

28. Джалилова, З. (2023). The notion of illocution in the theory of speech acts by John Austin. Современные тенденции при обучении иностранному языку в XXI веке, 1(1).

29. Musayeva, A. (2023). MADANIYATSHUNOSLIK YONDASHUVI ASOSIDA TALABA-YOSHLARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH. Science and innovation, 2(Special Issue 9), 97-99.

30. Караматовна, М. А. (2023). ФОРМИРОВАНИЕ В ЯЗЫКОЗНАНИИ ТЕОРИИ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ. Мусаева, А. (2023). РУССКИЙ ЯЗЫК В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ. Современная наука и исследования, 2 (4), 182-186.

31. Мусаева, А (2023). РУССКИЙ ЯЗЫК В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ. Современная наука и исследования, 2(4), 182-186 <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/19208>

32. Kholliyev, A., & Boltayeva, Z. (2020). Resistance of cotton varieties to water deficiency. Збірник наукових праць ЛОГОС, 70-72.

33. Холлиев, А., Махмудова, Ш., & Иргашева, Н. (2019). Меры борьбы против зерновок на зернобобовых культурах. НАУКА, ПРОИЗВОДСТВО, БИЗНЕС, 192.

34. Rasulov, Z. (2023). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYADA MANIPULYATSIYA TUSHUNCHASI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 39(39).

35. Kholliyev, A., Boltayeva, Z., & Norboyeva, U. (2020). Cotton water exchange in water deficiency. Збірник наукових праць ЛОГОС, 54-56.

36. Ergashovich, K. A., & Akmalovna, A. C. (2022). Soybean Cultivation Technology and

Basics of Land Preparation for Planting. Eurasian Journal of Research, Development and Innovation, 7, 8-13

37. Rasulov, Z. (2023). The principle of cognitive economy as an important factor in information transmission. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 42(42).

38. Rasulov, Z. (2023). ПРИНЦИПЫ ЭКОНОМИИ ФОНАЦИОННОЙ ЭНЕРГИИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 42(42).

39. Kazakova, N. N., & Sh, S. D. (2022). Evaluation of the prevalence and intensity of caries in children with rheumatism. INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(5), 156-160.

40. Rasulov, Z., & Artikov, A. (2023, May). THE PRINCIPLE OF REDUNDANCY IN COMPOUND SENTENCES. In Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes (pp. 1-4).

41. Togaydullaeva, D. D. (2022). ARTERIAL GIPERTONIYA BOR BEMORLARDA KOMORBIDLIK UCHRASHI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(11), 32-35.

42. Rasulov, Z. I. (2023). THE NOTION OF NON-EQUIVALENT WORDS AND REALIAS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(6), 35-40.

43. Rasulov, Z. (2023). LISONIY TEJAMKORLIKNING AXBOROT IFODASIDAGI ORTIQCHALIKKA MUNOSABATI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 42(42).

44. Togaydullaeva, D. D. (2022). Erkaklarda yurak ishemik kasalligining kechishida metabolik sindrom komponentlarining ta'siri. Fan, ta'lim, madaniyat va innovatsiya, 1(4), 29-34.

45. Rasulov, Z. I. (2023). COMPARATIVE STUDY OF LINGUISTIC PHENOMENA OF A NATIONAL-CULTURAL NATURE, REPRESENTING MYTHOLOGICAL LINGUISTIC UNITS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 2(20), 19-24.

46. Gafurovna, A. N., Xalimovich, M. N., & Komilovich, E. B. Z. (2023). КЛИМАКТЕРИК YOSH DAGI AYOLLARDA ARTERIAL GIPERTENZIYANING KECHISHI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 23(6), 26-31.

47. Rahimova, G. (2023). МАКТАBLARDA BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH. В CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION (Т. 2, Выпуск 10, сс. 103–109). Zenodo.

48. Halimova, Y. S. (2023). Morphological Aspects of Rat Ovaries When Exposed to Caffeine Containing Drink. BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT, 2(6), 294-300.

49. Халимова, Ю. С. (2022). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЯИЧНИКОВ КРЫС ПРИ ВОЗДЕЙСТВИИ КОФЕИН СОДЕРЖАЩИХ НАПИТОК. Gospodarka i Innowacje., 23, 368-374.

50. Халимова, Ю. С., & Шокиров, Б. С. (2022). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВНУТРЕННИХ ОРГАНОВ ПРИ ХРОНИЧЕСКОМ АЛКОГОЛИЗМЕ. Scientific progress, 3(2), 782-789.

51. Jamshidovich, A. S. (2023). ASCORBIC ACID: ITS ROLE IN IMMUNE SYSTEM, CHRONIC INFLAMMATION DISEASES AND ON THE ANTIOXIDANT EFFECTS. EUROPEAN JOURNAL OF

MODERN MEDICINE AND PRACTICE, 3(11), 57-60.

52. Jamshidovich, A. S. (2023). THE ROLE OF THIOTRIAZOLINE IN THE ORGANISM. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 9(5), 152-155.

INNOVATIVE
ACADEMY